Oliviu FELECAN, Nicolae FELECAN

Romanitate și românitate la reprezentanții Școlii Ardelene

O. F. – dr. în filologie (2004), cadru didactic la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord Baia Mare. Cărți publicate: *Noțiunea „muncă". O perspectivă sociolingvistică în diacronie* (2004), *Limba română în context european* (2009), *Un excurs onomastic în spațiul public românesc actual* (2013).

N. F. – prof. univ. dr., latinist. Membru al Societății de Studii Clasice din România, al Societății de Ştiințe Filologice din România și Société de Linguistique Romane din Franța. Autor a numeroase lucrări științifice de specialitate.

În procesul complex și îndelungat de modernizare a culturii române, Școala Ardeleană reprezintă, prin dimensiunile fără precedent în „istoria culturală și literară românească", un moment de mare importanță. Corifeii Școlii Ardelene, un mănunchi de călugări și preoți greco-catolici, care au creat o pleiadă de cărturari puși în slujba neamului, propun o înnoire în limbă, în istorie, dar mai ales în mentalități și aspirații. Prin urmare, de fiecare dată, orice generație va găsi, în activitatea și ideile vehiculate de ei, sensuri adânci și mereu noi[1]. Prin ei, afirma G. Ibrăileanu, „Transilvania se pune deodată în fruntea culturii românești și pune începutul culturii românești moderne" (Ibrăileanu 1909: 9). „În Ardeal, preciza și Nicolae Iorga, nu e un mănunchi, ci o pleiadă, nu e un predicator în pustie, cu câțiva ucenici răzleți, ci profeți sărbătoriți se înconjură de ucenici înțelegători și devotați care repetă cuvântul auzit, îl tâlcuiesc pentru alții, scot dintr-însul adevăruri nouă. Și nu mai sunt aici boieri care vorbesc, câțiva nobili cu carte, ci preoți, corectori de cărți, învățători, slujbași, medici, toată inteligența nației participă la mișcare, se încălzește de dânsa. Ideile învietoare au pătruns acum în sângele poporului român, al poporului român de pretutindeni" (Iorga, 1933: 8).

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

Epoca nouă pe care o deschide Școala Ardeleană în istoria noastră politică și culturală izvorăște din noutatea, adâncimea și consecvența ideilor pe care le propagă, înarmată cu știința, cu marile idei stimulatoare ale iluminismului european. Prin lucrările lor de istorie și filologie, reprezentații Școlii Ardelene au demonstrat latinitatea limbii române, romanitatea și continuitatea poporului român în Dacia și, implicit, vechimea sa incontestabilă (cf. Zdrenghea, 1981: 11). În felul acesta, ei au probat o adâncă și sinceră conștiință națională și o solidaritate cu masele populare ținute în umilință de uzurpatorii drepturilor politice străvechi ale poporului român. Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu „au instaurat un nou mod de a gândi, derivat de o mai bună cunoaștere a originii poporului și a limbii. [...] Ei au susținut nobila demnitate de român" (Ruffini, 1941: 113). Prin ei, „sunt scoase la lumină vechi temeiuri ale romanității orientale, conservate prin foc și sânge în acest colț zbuciumat al Europei, unde poporul român, păstrând fidel gloriosul nume al Romanilor, continua să trăiască, apăsat, umilit, contestat, cu toată vechimea și descendența lui ilustră. Era tolerat, deși stăpânise cel dintâi aceste locuri, era ignorat, deși el singur moștenise cultura, tradiția și limba străveche a Romei, era contestat, deși avea de partea lui istoria cu toate documentele descendenței, ale vieții și drepturilor sale imprescriptibile" (Bulgăr, 1971: 12).

Conștiința romanității, atât a limbii, cât și a continuității noastre ca popor în Dacia, o aveau deplină și cronicarii noștri, școliți în Polonia sau la Istanbul, Grigore Ureche, cu cunoscuta-i afirmație „de la Râm ne tragem", Miron Costin sau Dimitrie Cantemir, dar romanitatea era pentru ei un fapt de care luau act, cu mândrie, și atât. „Stârnirea avalanșei îi revine călugărului, pe cât de umil în viață, pe atât de îndrăzneț în inițiativele sale intelectuale, Samuil Clain (Micu). Gheorghe Șincai o completează. Petru Maior se avântă în «speculații» ..." (Blaga, 1965: 132).

Așadar, acești învățați sunt considerați, pe drept cuvânt, deschizători de drumuri în istorie, filozofie, limbă română, romanistică, formarea unei terminologii științifice, educație, economie etc. În lucrarea de față, noi ne mărginim să evidențiem câteva aspecte legate de limba română – origine, structură, fonologie, formarea cuvintelor – și de romanistică.

Originea latină a limbii române a constituit preocuparea de căpetenie a curentului iluminist. Primul element în acest proces poate fi identificat

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

cu încercarea de a folosi alfabetul latin, cu toate neajunsurile provocate de lipsa literelor pentru noile foneme apărute. Din acest punct de vedere, merită semnalată *Cartea de rogaciuni* a lui Samuil Micu, apărută în 1779, prima cu alfabet latin din țara noastră.

După 20 de ani, același autor publică *Loghica, adecă: partea cea cuvântătoare a filozofiei*, Buda, 1799, 205 p., considerată nu „numai o logică, ci și o introducere generală în studiul filozofiei" (Popovici 1972: 201, *ap*. Zdrenghea 1976: 176), cu abordarea mai multor probleme de limbă, în ton cu preocupările iluminiștilor francezi și germani, pentru care limba era supremul ideal al „regenerării" naționale[2]. Lucrarea este o „traducere" după Fr. Chr. Baumeister, *Elementa philosophiae recentiores usibus iuventutis scholasticae accomodata et pluribus sententiis exemplisque ex veterum scriptorum Romanorum monumentis illustrata*, Claudiopoli, 1771, cu anumite infidelități „determinate de trebuința de a da o expresie clară textului românesc, trebuință care a impus anumite definiții inexistente în textul original" (Popovici 1972: 202). Și Lucian Blaga afirmă despre „traducerea" respectivă că este „o adevărată «facere», echivalentul unei nașteri spirituale după o gestație plină de osteneli... *„Logica* lui Samoil Micu este o «facere» în primul rând datorită eforturilor singulare ce le presupune întru crearea unui grai filozofic românesc, de un autohtonism pentru meritele și calitățile căruia nu s-au găsit din nefericire niciodată aprecierile cuvenite" (Blaga, 1966: 165).

La 1780 a apărut la Viena cunoscuta lucrare a lui Samuil Micu *Elementa linguae daco-romanae sive valahicae*, revizuită și completată de Gheorghe Șincai, care semnează și *Prefața*. Pentru ca latinitatea limbii române să poată fi mai ușor recunoscută, Samuil Micu a optat pentru o ortografie etimologică, dar cu precizări de citire[3], ceea ce însemna, cum spunea Sextil Pușcariu, că „prea puțini vor fi știind astăzi că cele mai multe transformări de sunete din limba noastră au fost recunoscute de Samuil Micu și arătate în *Gramatica* sa" (Pușcariu, 1921-1922: 20). Și Lucian Blaga sublinia că „prin ortografia etimologică ce o propunea, Clain vrea să salveze substanța eclipsată a cuvântului românesc. Pasiunea «originalului», ghicit ca substanță prin străveziul cuvântului rostit, și tendința de a adapta cel puțin formal limba românească la acel «original» se mențin însă la Clain și la contemporanii săi în limitele bunului simț... La Clain nevoia de întoarcere la «original» are o semnificație pur teoretică" (Blaga, 1966: 138).

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

Abia în ediția a II-a a *Gramaticii*, 1805, semnată doar de Gheorghe Șincai, sistemul de scriere a cuvintelor românești a fost simplificat și orientat spre fonetism (cf. Zdrenghea, 1981: 12), situație deloc ușoară, fiindcă fonetismul românesc nu coincidea, întru totul, cu cel latinesc și nici nu existau norme ortografice generalizate[4]. Pentru această situație s-au creat litere noi, din cele latinești sau după modelul limbii italiene.

Apelul la această lucrare de început pentru limba română trebuie văzut nu numai în scopul utilitar, pentru străinii care vor să învețe româna „dacă ar face comerț cu daco-romanii sau ar face o călătorie prin Țara Românească, Moldova, Transilvania, Maramureș... Silvania (= Crișana), Banat, Cuțo-Vlahia[5], chiar și în Crimeea, va avea nevoie de limba daco-română înaintea altora, fiindcă nu vei auzi niciuna mai des folosită în ținuturile enumerate", ci și faptul că autorii, prin precizarea *lege* „citește", arată că erau preocupați ca nu cumva cuvintele să fie citite așa cum erau scrise, ci potrivit regulilor menționate de ei. Aceasta demonstrează că ei n-au vrut să latinizeze româna, cum s-a afirmat de nenumărate ori, ci erau pe deplin conștienți că limba se schimbă după anumite reguli, pe care au reușit să le și formuleze (într-o formă specifică perioadei respective), aspect subliniat de Sextil Pușcariu: „Cel dintâi cercetător științific al limbii române, călugărul Samuil Clain, știa acum o sută optzeci și mai bine de ani, că unui *l* în cuvinte latine, când el se găsea după *c*, *g* sau înainte de *e*, *i*, îi corespunde, în cuvinte românești, un *i*. El recunoscuse deci atât transformarea de rostire, cât și condițiile în care ea se întâmpla" (LR II: 287). Ideea este subliniată, mult mai târziu, și de Mircea Zdrenghea: „ei numai în scris apropiau cuvintele românești de origine latină de etimonul lor, dar doreau ca ele să fie pronunțate potrivit uzului" (Zdrenghea, 1977: 262).

Conștientizarea modificărilor limbii după anumite norme a fost subliniată mereu, mai ales de reprezentanții Școlii clujene de lingvistică: „Samuil Micu și Gheorghe Șincai erau conștienți că limba se schimbă după anumite reguli și ei au fixat asemenea reguli. În felul acesta lor li se datoresc primele elemente de fonetică istorică, pe care le-au fixat cu 70 de ani înaintea lui Pott și Schleicher, cărora li se atribuie meritul de a fi stabilit că limbile se schimbă după anumite legi fonetice" (Zdrenghea, 1981: 14).

Se cuvine să evidențiem și faptul că acești învățați nu cereau înlocuirea cuvintelor străine cu altele latine, căci „1) În puterea noastră iaste orice

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

lucru cu (ori)ce cuvânt să-l însemnăm și să-l spunem sau precum zic filozofii cuvintele sunt semnele lucrului care-l ai în minte, cu ce cuvinte voim să le spunem. Că de nu ar fi din voia noastră cuvintele, ci din lucruri ar curge numele lor, atunci la toate neamurile cu același nume s-ar chiema lucrurile. 2) Pentru aceea zicem cuvintele ca alții către carii vorbim să ne înțeleagă. 3) În vorbă nici un cuvânt nu se cade a zice care nu are cunoscută însemnare. Că așea va fi numai sunet deșert dacă acela cu carele vorbești nu înțelege ce însemnează cuvântul care-l spui tu lui și nu te poate înțelege ce vrei, că cuvântul iaste ca să arate altora voia și gândul celui ce grăiește" (p. 51). Prudența față de cuvintele noi are o altă justificare: „4) Ca mai lesne să ne înțelegem să cade foarte bine să luom aminte și să ne ferim ca să nu vorbim cuvinte cu îndoială, care și așea și într-alt chip să pot înțelege, adecă: cu un cuvânt mai multe idei însemnând" (p. 52); nu e bine totuși să fie folosite, fără a fi nevoie, cuvinte noi în vorbirea obișnuită, „dacă voim ca să nu ne râză oamenii" (p. 57), fiindcă trebuie să se vorbească în vorbe „de obște", obișnuite, cu poporul și în vorbe „învățate" cu cei învățați (*Logica*).

În ceea ce privesc împrumuturile, Samuil Clain arată că „unde lipsește limba noastră cea românească și nu avem cuvinte cu care să putem spune unele lucruri, mai ales întru învățături și științe, atunci cu socoteală și numai cât este lipsa putem să ne întindem să luăm cuvinte ori din cea grecească, ca din cea mai învățată, ori din cea latinească, ca de la a noastră maică" (*Logica*, 58)[6].

Necesitatea de a folosi alfabetul latin în scrierile românești, în scopul dovedirii caracterului latin al limbii române, a fost subliniată în mai multe rânduri. Gheorghe Șincai, în *Prefața* la *Elementa* (1780), își exprimă speranța că odată cu înființarea de școli românești se va renunța la alfabetul chirilic și va fi folosit cel latinesc[7]. Samuil Clain, în *Acathist*[8], spune că, dacă românii vor „lua literele noastre cele vechi și părintești", „de care toate neamurile... cele iscusite și învățate se folosesc", vor dobândi laudă și între alte neamuri învățate" (p. III-V). Petru Maior este mai explicit, afirmând că „Până vor scrie românii cu slove chirilicești... niciodată nu vor fi vederoase cuvintele latine în limba română. [...] De câte ori mi s-au întâmplat mie, de îndoindu-mă de vreun cuvânt, oare latinesc este, cât l-am scris cu slove sau litere latine, îndată cu strălucire i se văzu latina lui față și părea că râde asupra mea de bucurie că l-am scăpat din sclavie și de calicele cirilicești petece" (*Lexicon,* 1825: 72-73).

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

Tot Petru Maior a sugerat ideea, recunoscută astăzi, că fondul latin popular s-a păstrat mai fidel în limba română decât în limbile romanice occidentale[9], care au fost influențate, prin școală, biserică și administrație, până în epoca modernă de latina scrisă, iar prin catolicism ele continuă să fie influențate și astăzi, pe când, în partea de sud-est a fostului Imperiu Roman, această influență a încetat foarte devreme asupra limbii vorbite, locul latinei, ca limbă scrisă, luându-l aici, începând cu secolul al V-lea, limba greacă, iar la noi, secole de-a rândul, slavona, străină de limba poporului. „De aceea, cel ce vrea să judece despre limba cea de demult a poporului roman trebuie să ceară ajutor de la limba română" (*Lexicon,* 1825: 71). Aceasta pentru că, spune Petru Maior în *Disertațiune pentru începutul limbei românești*, „se știe că mulțimea cea nemărginită a romanilor a căror rămășiță sunt românii, pre la începutul sutei a doua de la Cristos, în zilele împăratului Traian, au venit din Italia în Dacia, și au venit cu acea limbă latinească carea, în timpul acela, stăpânea în Italia. Așadară limba românească e acea limbă latinească comună carea, pe la începutul sutei a doua, era în gura romanilor și a tuturor italienilor" (*Disertațiune*, 296). Petru Maior extinde afirmația și asupra altor provincii romane, în scopul evidențierii similitudinilor: „fără îndoială lucru mi se pare a fi că și coloniile romane care fuse duse la Galia și la Spania cu limba poporană în gură au mers acolo" (*Lexicon,* 1825: 76)[10].

Și în privința împrumuturilor în limbă, Petru Maior are o viziune mai amplă. „Precum grecilor le este slobod, în lipsele sale, a se împrumuta din limba elinească și sârbilor și rușilor din limba slavonească cea din cărți, toată cădința avem de a ne ajuta cu limba latinească cea corectă, ba și cu surorile limbii noastre, cu cea italienească, cea francească și cu cea spaniolească", idee vizibilă chiar și la Gheorghe Șincai, care, în *Hronicul* său, după cum rezultă din amplul studiu introductiv, făcut de filologul clasic Florea Fugariu, există sute de neologisme despre care, în multe cazuri, se afirma până acum, că pătrunseseră în limba română abia în epoca Regulamentului Organic (Fugariu, 1967: CLIV-CCII).

O altă contribuție importantă de romanistică a lui Petru Maior se referă la explicarea apariției articolului hotărât în limbile romanice și a poziției diferite a acestuia, proclitică în limbile romanice occidentale și enclitică în română. Combătând părerea eruditului italian Ludovico Antonio Muratori (1672-1750) că formarea și poziția proclitică a arti-

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

colului în limbile romanice apusene ar fi o influență germanică, el arată că atât procliza, cât și encliza se pot explica din latina populară, unde erau posibile ambele situații, atât *ille lupu*, cu determinantul antepus, cât și *lupu illu*, cu encliza determinantului (*Disertațiune*, 308).

Prin *Lexiconul de la Buda*, 1825[11], considerat de Nicolae Iorga „un mare monument lingvistic", reprezentanții Școlii Ardelene au deschis un nou domeniu pentru lingvistica românească, lexicografia. Alcătuit în patru limbi – română, latină, maghiară și germană –, dicționarul a răspuns cerinței ca și poporul român să aibă, ca toate popoarele de cultură ale timpului, o lucrare lexicografică care să demonstreze, totodată, și originea latină a limbii române.

Tot în această lucrare Petru Maior face și observația că „limba latină «gramaticească» sau «învățată» din limba poporului fu prefăcută, precum orice limbă cultivată din limba poporului a luat începutul său". Ea se vorbea „mai vârtos la Roma și pe la cetățile cele mai însemnate, dar mulțimea nu știa, fără numai limba poporului" (*Lexicon,* 1825: 76).

Din prezentarea succintă a preocupărilor Școlii Ardelene în domeniile lingvisticii române și romanice, putem desprinde următoarele concluzii:

a) Latinitatea limbii și a poporului român și înrudirea cu celelalte limbi și popoare romanice au devenit un crez național, idei de forță ale dezvoltării culturii române moderne și puternice puncte de sprijin în lupta pentru unitatea noastră națională.

b) Preocupările de romanistică au, prin Școala Ardeleană, o tradiție de aproape 300 de ani, coincizând cu cele ale lingvisticii românești ca știință și cu începuturile romanisticii științifice în țările romanice apusene.

c) Asemănările și deosebirile dintre limbile romanice își au originea în latina „poporană" și în influențele ulterioare. „Româna este bogată în prețioase relicve latinești, bogată în îndrăznețe inovații ale epocii postromanice, adică «cea mai fidelă și, în același timp, cea mai puțin fidelă Romei dintre toate provinciile latine»" (Bartoli, 1945: 139).

d) Reprezentanții Școlii Ardelene s-au plasat în ansamblul problemelor majore ale lingvisticii și istoriei epocii, ridicându-se la înălțimea cerințelor acestora, ceea ce dovedește erudiție, competență, acribie și pasiune pentru știință, toate puse în serviciul adevărului istoric.

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

e) Școala Ardeleană a creat, în cultura românească, bazele unei tradiții de preocupări asupra limbii române și a celorlalte limbi romanice, a comparației limbii române cu acestea, continuate de marii lingviști de mai târziu: B.-P. Hasdeu, Ovid Densusianu, Al. Philippide, Sextil Pușcariu, Nicolae Drăganu, I. A. Candrea, Iorgu Iordan, Alexandru Rosetti, Dimitrie Macrea, Gheorghe Ivănescu, Gavril Istrate, Marius Sala, Gheorghe Chivu ș. a.

Note

[1] Până la ora actuală există o bibliografie consistentă cu privire la Școala Ardeleană – tratate, cărți, studii: Romulus Ionașcu, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticei limbei române de la 1757 până astăzi*, Iași, 1914, p. 16-25; D. Popovici, *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945, p. 246-247; și în versiune românească: *Studii literare. I. Literatura română în epoca „luminilor"*, Cluj, 1972, p. 248-249; Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956, p. 749-751; D. Macrea, *Lingviști și filologi români*, București, 1959, p. 14-45; Gheorghe Chivu, *Limba română – de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variante stilistice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000, 157 p.; Ion Budai-Deleanu, *Opere.* Ediție îngrijită, cronologie, note și comentarii, glosar și repere critice de Gheorghe Chivu și Eugen Pavel, Studiu introductiv de Eugen Simion, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011, 1131 p. ș. a.

[2] Adrian Marino, *Iluminiștii români și problema cultivării limbii*, în LR XIII, 1964, nr. 5, p. 467-482, nr. 6, p. 571-586.

[3] Samuil Clain făcea și observația că precizările (= transformările) menționate „nu au loc în cuvintele străine" (p. 2, cf. Zdrenghea 1981: 13).

[4] Un studiu exact, util și bine documentat asupra limbii lui Gheorghe Șincai l-a făcut Florea Fugariu, în Gheorghe Șincai, *Opere* I, *Hronica românilor*, Tom I, Ediție îngrijită și Studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și Note de Manole Neagoe, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. CIX-CCXXIX.

[5] *Cuțovlahi,* m. pl. „Nume dat de către populația greacă localnică populației aromâne din Macedonia" (Lazăr Șaineanu, *Dicționar universal al limbei române,* ed. V, București, Editura „Scrisul românesc" S. A., s. v.; cf. și NDULR, s. v.; DE, s. v.).

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

[6] Ideea a fost preluată și de Ion Eliade Rădulescu în *Prefața* la *Gramatica românească*, Sibiu, 1828: „Noi nu ne împrumutăm, ci luăm cu îndrăzneală de la maica noastră moștenire și de la surorile noastre partea ce ni se cuvine" (p. XXVII).

[7] Ca director general al învățământului primar din Transilvania (1784-1794) a ridicat numărul școlilor românești la aproape 300 (DE VI: 625). Pentru acestea a scris și manuale: *Îndreptare către arithmetică. Alcătuită și întocmită pentru folosul și procopseala tuturor școalelor normălești a neamului românesc*, Blaj, 1785; *Carte trebuincioasă pentru dascălii școalelor de jos românești neunite*, Viena, 1785; *Prima principia Latinae grammatices quae ad usum scholarum Valachico-nationalium* („Principiile fundamentale ale gramaticii latine pentru uzul școlilor naționale românești"), Blaj, 1783.

[8] *Acathist sau carte cu multe rugatsuni pentru evlaviea fiestequarui chrestin*, Sibiu, 1801.

[9] Cf. W. Meyer Lübke: „Trăsăturile latine ale românei sunt chiar mult mai autentice decât ale celorlalte limbi romanice" (*Rumänisch und Romanisch*, 1930: 35); Mateo Bartoli: „il romeno è, in certo modo, il più latino e il meno latino fra i languaggi neolatini", pentru că „Dacia contrasta con la restante Europa neolatina più spesso che non contrastino fra loro l'Italia, la Gallia et la l'Iberia" (1945: 142); v. și Pușcariu, 1974: 460.

[10] Cf. și Ștefan Pașcu: „Poporul român este un popor romanic (neolatin). Dovada principală o constituie însăși limba noastră românească, a cărei structură gramaticală și fond principal de cuvinte sunt latine. Explicația cea mai firească a prezenței unui popor romanic pe teritoriul Daciei antice este aceea că românii sunt urmașii dacilor romanizați și ai coloniștilor romani care au trăit în valea Dunării și în Carpați, așa cum francezii sunt urmașii gallo-romanilor, spaniolii și portughezii ai ibero-romanilor, italienii ai italo-romanilor" (*Istoria României*, București, 1974: 67).

[11] *Lexiconul de la Buda* avea ca autori pe Samuil Micu, V. Coloși, Petru Maior, I. Corneli, I. Theodorovici, A. Teodori.

[12] Cu mențiunea *Propter majorem incipientium Puerorum facilitatem adjecta Valachica Lingva in hunc ordinem redegit* („pentru o mai ușoară receptare din partea copiilor începători, fiind adăugată o variantă în limba română, aranjată în această ordine").

Bibliografie

1. Mioara Avram, *200 de ani de la prima gramatică tipărită a limbii române*. În: LR, XXIX, 1980, nr. 6, p. 576-578.

2. Bartoli, 1945 = Matteo Bartoli, *Essays in spatial linguistics*, 1945.

3. Blaga, 1965 = Lucian Blaga, *Gândirea românească în Transilvania în sec. al XVIII-lea*, 1966.

4. Ion Budai-Deleanu, *Opere.* Ediție îngrijită, cronologie, note și comentarii, glosar și repere critice de Gheorghe Chivu și Eugen Pavel, Studiu introductiv de Eugen Simion, București, Editura Fundația Națională pentru Știință și Artă, 2011, 1131 p. ș. a.

5. Bulgăr, 1971 = Gheorghe Bulgăr, *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, București, Editura Minerva, 1971.

6. Chivu Gheorghe, *Limba română – de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Variante stilistice*, București, Editura Univers Enciclopedic, 2000.

7. DE = *Dicționar enciclopedic*, vol. I-VI, București, Editura Enciclopedică, 1993-2006.

8. Fugariu, 1967 = Florea Fugariu, *Limba lui Șincai*. În: Gheorghe Șincai, *Opere I, Hroni-*

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

ca românilor, Tom I, Ediție îngrijită și Studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și Note de Manole Neagoe, București, Editura pentru literatură, 1967.
9. Fugariu, 1970 = Florea Fugariu, *Școala Ardeleană*, vol. I-II, București, Editura Albatros, 1970.
10. Ghișe Dumitru, Pompiliu Teodor, *Fragmentarium iluminist*, Cluj, 1972.
11. Ibrăileanu 1909 = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, 1909.
12. Ionașcu Romulus, *Gramaticii români. Tractat istoric despre evoluțiunea studiului gramaticei limbei române de la 1757 până astăzi*, Iași, 1914.
13. Iorgu Iordan, *Limba română contemporană*, București, 1956.
14. Iorga, 1933 = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, III, Partea I, ediția II, 1933.
15. Istrate Gavril, *Limba română literară*, București, 1970.
16. Lexicon, 1825 = *Lesicon romanescu – latinescu – ungurescu – nemțescu*, de Samuil Micu, V. Coloși, Petru Maior, I. Corneli, I. Theodorovici, A. Teodori, Buda, 1825.
17. Lungu Ion, *Școala Ardeleană. Mișcare ideologică națională iluministă*, București, 1978.
18. Macrea D., *Lingviști și filologi români*, București, 1959.
19. Maior Petru, *Istoria pentru începutul românilor în Dacia*, cu studiile anexă: *Disertație pentru începutul limbei românești*; *Disertație pentru literatura cea veche a românilor*; *Orthografia romana sive latino-valachica*, Buda, 1812.
20. Marino Adrian, *Iluminiștii români și problema cultivării limbii*. În: LR, XIII, 1964, nr. 5, p. 467-482; nr. 6, p. 571-586.
21. Micu (Clain) 1779 = Samuil Micu Clain, *Carte de rogaciuni*, Sibiu, 1779.
22. Micu (Clain) 1799 = Samuil Micu, *Loghica, adecă: partea cea cuvântătoare a filozofiei*, Buda, 1799, 205 p.
23. Micu (Clain) 1780 = Samuil Micu, Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Viena, 1780.
24. Micu (Clain) 1944 = *Dictionarium valachico-latinum*, (terminat în 1801, dar tipărit abia în 1944), cu un studiu introductiv de Gáldi László, Budapesta, 1944.
25. Micu (Clain) 1801 = Samuil Micu, *Achatist* sau *carte cu multe rugatsuni pentru evlavie-a fiestequarui chrestin*, Sibiu, 1801.
26. NDULR = *Noul dicționar universal al limbii române*, București, Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006.
27. Aurel Nicolescu, *Școala Ardeleană și limba română*, București, 1971.
28. Popovici, 1945 = Popovici D., *La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945.
29. Popovici, 1972 = D. Popovici, *Studii literare. I. Literatura română în epoca „luminilor"*, Cluj, 1972.
30. Pușcariu, 1921-1922 = Sextil Pușcariu, *Despre legile fonologice*, în DR, II, 1921-1922.
31. Pușcariu, 1959 = Sextil Pușcariu, *Limba română, vol. II, Rostirea*, București, 1959.
32. Pușcariu, 1974 = Sextil Pușcariu, *Cercetări și studii*, București, Editura Minerva, 1974.
33. Ion Eliade Rădulescu, *Gramatica românească*, Sibiu, 1828.
34. Ruffini, 1941 = Mario Ruffini, *La Scuola latinista romena*, 1780-1871, Torino, 1941.
35. Lazăr Șaineanu, *Dicționar universal al limbei române,* ed. V, București, Editura Scrisul Românesc S. A., 1925.
36. Șincai, 1783 = Gheorghe Șincai, *Prima principia Latinae grammatices quae ad usum scholarum Valachico-nationalium* („Principiile fundamentale ale gramaticii latine pentru uzul școlilor naționale românești")[12], Blaj, 1783.

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)

37. Șincai, 1805 = Gheorghe Șincai, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, Buda, 1805.
38. Șincai, 1808 = Gheorghe Șincai, *Hronica românilor și a mai multor neamuri*, Buda, 1808.
39. Șincai, 1967 = Gheorghe Șincai, *Opere I, Hronica românilor,* Tom I, Ediție îngrijită și Studiu asupra limbii de Florea Fugariu. Prefață și Note de Manole Neagoe, București, Editura pentru literatură, 1967.
40. Mircea Tomuș, *Gheorghe Șincai. Viața și opera*, București, 1965.
41. Zdrenghea, 1976 = Mircea Zdrenghea, *Probleme de limbă în Loghica lui Samuil Micu* (*Contribuții*), în CL, XXI, 1976, p. 175-181.
42. Zdrenghea, 1977 = Mircea Zdrenghea, *Structura etimologică a cuvintelor cuprinse în Vocabular-ul din Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*. În: CL, XXII, 1977, p. 261-263.
43. Zdrenghea, 1986 = Mircea Zdrenghea, *Cu privire la ortografia lui Gheorghe Șincai*. În: CL, XXXI, 1986, p. 3-8.
44. Zdrenghea, 1981 = Mircea Zdrenghea, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae. La 200 de ani*, în CL, XXVI, 1981, nr. 1, p. 11-15.
45. Zdrenghea, 1994-1995 = Mircea Zdrenghea, *Elemente populare în versiunea românească din Gramatica limbii latine a lui Gheorghe Șincai*. În: Dacoromania, serie nouă, I, 1994-1995, Cluj-Napoca, p. 167-172.

BDD-A27558 © 2017 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:00:39 UTC)